

Samverkan med frivilliga

Frivilliga försvarsorganisationer kan stödja
och samarbeta med Din kommun

Innehåll

Förord	3
Tre händelser	5
Tänk efter före!	16
De frivilligas förmåga och färdigheter	17
Några fakta	19
Sollentuna och Uppsala	20

Redaktion: Klas Ågren, Görel Hamilton, Anneli Wicksell och Christer Åhrström i samarbete med de frivilliga försvarsorganisationerna

Produktion: Wildell Integrerad Kommunikation

Repro & tryck: Rolf & Co i Skövde

Omslagsfoton: Tiofoto, Lars Dahlström (*framsida*) och Björn Winsnes (*baksida*)

Skriften ges ut av: Överstyrelsen för civil beredskap, ÖCB.

Postadress: Box 47 333, 100 74 Stockholm. Besöksadress: Liljeholmsvägen 30.
Tel 08-691 10 00. Hemsida www.ocb.se

Om något händer, händer det i en kommun

Kommunen har ett

omfattande ansvar för att kunna hantera de flesta händelser – från den enkla vardagsolyckan till den stora katastrofen. Kommunen måste sätta av resurser för att klara den akuta situationen, för att ta hand om människor och egendom. Ingen kommun kan dock bygga upp resurser för att alltid kunna klara allt. Inte minst vid sådana händelser som inträffar mer sällan kan kommunen behöva förstärkningar.

I varje kommun finns en personalresurs, som ännu i stort sett är outnyttjad: medlemmar i de frivilliga försvarsorganisationerna. Denna skrift vill visa vad de frivilliga kan bidra med och hur man kan få tillgång till deras tjänster.

Ta till vara personalresurserna i kommunen

De frivilliga försvarsorganisationerna byggdes ursprungligen upp för att kunna ställa personal till totalförsvarets förfogande i händelse av höjd beredskap och krig. Denna uppgift har de fortfarande. Men de frivilliga med sina speciella

kunskaper och färdigheter skulle kunna göra stor nytta i samhället även under fred. Redan det faktum att de är frivilliga och engagerade betyder att de ställer upp i samband med större och mindre händelser – särskilt i den kommun där de är bosatta. Detta är huvudbudskapet i denna skrift.

De flesta frivilliga har någon form av krigsuppgift. Men det finns inget som hindrar att kommunen tar deras tjänster i anspråk under fred. Tvärtom! Det är till nytta både för kommunen, för de frivilliga själva som får övning, och därmed även för beredskapen.

Att engagera frivilliga är ingen stor och svår process. Det räcker med att tänka efter vilken extra personal som skulle kunna behövas i olika situationer, och att kontakta och komma överens med frivilligrörelsen i kommunen. Det behöver heller inte handla om mängder av personer, för det mesta, även om det finns många frivilliga att tillgå om så skulle bli nödvändigt.

Frivilliga – ett komplement

De frivilliga vill utgöra en förstärkning när reguljära resurser inte räcker till eller behöver användas till annat som kräver en högre grad av professionalitet. För övrigt: det är inte bara vid katastrofer och elände de frivilliga kan ställa upp. De kan med sin specialkunskap förstärka ordinarie personal även vid större evenemang som anordnas inom kommunen.

Tio frivilligorganisationer – bland många andra

Vi som står bakom denna skrift är de tio frivilliga försvarsorganisationerna med civila uppdrag inom totalförsvaret. Över-

styrelsen för civil beredskap (ÖCB) har samordnat arbetet. Skriften behandlar vad just dessa tio organisationer kan bidra med. Men det finns naturligtvis många andra föreningar och organisationer som frivilligt ställer upp och med vilka vi gärna samarbetar. Det kan vara idrottsklubbar, scouter, kyrkor och samfund, andra frivilligorganisationer inom totalförsvaret och inte minst hemvärnet.

Vi önskar att denna skrift skall kunna ge idéer och impulser till viktiga diskussioner inom kommunen, och mellan kommunen och oss i den frivilliga försvarsrörelsen.

Frivilliga Automobilkårens Riksförbund (FAK)

Svenska Brukshundklubben (SBK)

Frivilliga Flygkåren (FFK)

Svenska Blå Stjärnan (SBS)

Frivilliga Motorcykelkårens Riksförbund (FMCK)

Sveriges Civilförsvarsförbund (SCF)

Frivilliga Radioorganisationen (FRO)

Sveriges Kvinnliga Bilkårens Riksförbund (SKBR)

Riksförbundet Sveriges lottakårer (SLK)

Svenska Röda Korset (SRK)

Även företrädare för Sollentuna och Uppsala kommuner har aktivt medverkat i framställningen av skriften.

SNÖSTORM

Dag 1

SMHI hade varnat för tätt snöfall med hård vind. Det blev betydligt värre än befarat. Redan på eftermiddagen bestämde kommunledningen att man skulle höja beredskapen. Två militära bandvagnar kallades in för att komplettera räddningstjänstens fordonspark. Förberedelser startade i den kommunala ledningscentralen. På räddningschefens inrådan larmades jourpersonalen till två deltidstationer med direktivet att hålla beredskap på brandstationerna.

ordnade en fast förbindelse med kommunledningen och började sända varningsmeddelanden parallellt med dramatiska reportage från fältet.

alltmer isolerad. I utkylda fastigheter började många människor att frysa. När snöfallet upphörde kom kylan – blötsnön frös och de fåtaliga vägar som öppnats blev glashala.

SMHI:s nya prognos tydde på att kylan skulle stanna kvar. Kommunledningen bildade en katastrofgrupp. Inga resurser tycktes förslå. Bortfallet på kommunens arbetsplatser var stort. Frivillig stabs- och sambandspersonal bistod och avlöste ordinarie personal vid kommunalförvaltningarna med telefoni, fax och datasamband. Hemskyddet kontaktades för information till allmänheten.

Många ensamma vädjade om hjälp. Behovet av medicinska insatser ökade. I en fastighet hotade några hyresgäster med att använda inredningen som bränsle. Försvarsmaktens helikoptrar kunde undsätta människor i direkt nödläge. Arbetet med att frilägga och reparera kraftledningar gick oändligt långsamt på grund av kylan och snömängderna. Kommunalsrådet var synnerligen bekymrat när katastrofgruppen hade ett av sina många möten:

Dag 2

Blötsnön föll tätt och oavbrutet i 12 timmar. Vinden nådde stundtals stormstyrka. På grund av snödrevet bildades meterhög drivor där inte ens plogbilarna kunde ta sig fram. Vägverket satsade på riksvägarna som korsade kommunen, men var tvunget att ge upp sedan flera fordon fastnat och ett par bilar hade måst överges i snöstormen.

I kommunalhuset bemannades ledningscentralen. Telefon- och radioförbindelser kontrollerades. Resurspärmarna plockades fram. Räddningschefen intog sin plats i ledningscentralen. Lokalradion

Under natten kom de första elavbrotten. Den tunga blötsnön lade sig på ledningar och träd som knäcktes och orsakade stora skador. Hushåll, samhället och hela kommundelar blev utan el. Rapporterna blev alltmer oroande. Datakommunikation försvårades, telefonförbindelser slogs ut. Vinterutrustade mc-ordonnanser ur FMCK, sambandspersonal ur FRO och SLK kallades till både kommunledningscentralen och räddningstjänsten. Kommunen blev

Foto: Catharina Sraakerim/Presens Bild

Foto: Leif Engberg/Presens Bild

Foto: Chad Ehlers/Tufofo

- Elleverantören kan inte spåra alla platser där träden har blåst ned ... Vad kan vi bidra med?
- FFK, svarade räddningschefen och beredskapssamordnaren.
- FFK?
- Frivilliga flygkåren. Vi har avtal med ett antal piloter som har tillstånd att flyga lågt. Möjligheterna att rekognosera från luften är goda.

Ett par timmar senare – i gnistrande solsken och hård vind – startade kartläggningen av elavbrotten. Då hade kommunen också engagerat andra delar av frivilligförsvaret, bland annat förare från FAK och SKBR som kunde köra bandvagnar och tunga fordon. Problem fanns när det gällde tillstånd från arbetsgivarsidan, men många insåg lägets allvar

Foto: Lars Nyqvist/Presens Bild

och företagen såg det som good will att ha en frivilligförare anställd som deltagare i Operation Överlevnad. Röda Korset tog hand om frusna kommuninvånare i skolor som förvandlats till härbärgen. Förplägnadslottor från SLK lagade varm mat som transporterades ut till isolerade människor med hjälp av de frivilliga förarna. Polisen tog kontakt med SBK som höll sina eftersökhundar i beredskap.

Dag 3

På tredje dygnet blev situationen kritisk inom lantbruket. I utkylda ladugårdar väntade juverstinna kor på att mjölkas. Kampen för att rädda nyfödda grisar pågick under primitiva former. Medlemmar i Blå Stjärnan tog sig fram i bandvagnar körda av frivilligförare. Civilförsvarsförbundet förmedlade goda råd till alla lyssnare via lokalradion.

1 vecka

Det tog en vecka att avhjälpa de värsta problemen. Kommunstyrelsens katastrofledning avvecklades efter fem dygn och ansvaret övergick till förvaltningarna, men kommunpolitikerna valde ändå att ha dagliga uppdateringsmöten. Frivilligorganisationerna gjorde upp ett schema för avlösning och svarade för punktinsatser, främst inom lantbruket och för att försörja i första hand gamla ensamma personer med livsmedel och mediciner.

I kommunens slutrapport över snöstormen och elstoppet konstaterades en rad brister, men också förslag till åtgärder. Ett särskilt kapitel ägnades åt förlängda och nya avtal med frivilligförsvaret.

- Det borde ha gjorts tidigare, sade kommunalrådet i en kommentar.

Foto: Tom Hansson/Presens Bild

Frivilliga har redan gjort insatser

Vid flera tillfällen har medlemmar i frivilliga försvarsorganisationer i en eller annan form gjort insatser vid särskilda händelser. Några exempel från de senaste åren: vid tankvagnsolyckorna i Kävlinge respektive Kälarne, översvämningarna i Värmland, skogsbranden i Tyresta, det stora snöovädet över Sydsverige för några år sedan, informationen till allmänheten på Hallandsås.

Foto: Hakam Lindgren/Pressens Bild

BRAND

Dag 1

Augusti är sällsynt het och torr. SMHI har utfärdat brandvarning inkluderande tillägget extrem brandrisk. Strax söder om tätorten upptäcks en skogsbrand. I den starka vinden sprids branden med en fart som ingen kunnat förutse. När räddningstjänstens första enheter är på plats möts man av en fullt utvecklad toppbrand. Branden kryper samtidigt ned i vegetationen, ner i rötter och stubbar. Vad värre är: samhället ligger nu i vindriktningen.

Foto: Urban Jönar/Pressens Bild

svarsorganisationerna deltar. Angränsande hemvärnsbataljon förbereder avlösning.

Dag 3

Branden ej under kontroll. Ytterligare tre fastigheter skadade. Evakuering fortsätter. Inga militära förband i närheten. Hercules-plan flyger in värnpliktiga. Lottorna har övertagit förplägnaden. Fick svar på frågan om försäkring för de frivilliga – OK.

Dag 4

Sambandet uselt inom flera sektorer. FRO bygger snabbt reservnät. FMCK:s mc-ordonnanser används som back-up. Bakre ledningsplats inventerar ytterligare frivilliginsatser. Hundar från Brukshundklubben deltar i polisens eftersök. Tre personer uppges saknade. Ständiga problem med slangar som brinner av inne i skogen. Mc-ordonnanserna kan också transportera slang!

Foto: Stig Hammarschö/Pressens Bild

Den tjocka brandröken fyller gator och vägar. Ventilationen stängs av i flera fastigheter. Lokalradion varnar allmänheten timme efter timme och efterlyser fridlygslediga brandmän. Räddningstjänsten koncentrerar sig på evakuering och insatser för att rädda bebyggelsen. Regionens räddningstjänst tas i anspråk. Men det tar tid att bygga upp resurser och branden fortsätter att sprida sig.

Det här är utdrag ur räddningsledarens dagbok:

Dag 2

Räddningstjänsten i åtta kommuner deltar, men det räcker inte. Två villor nedbrunna. Fyra helikoptrar på plats för vattenbombning. Inspekterat området med frivilligförsvarets flygplan. Hemvärnet och frivilliga för-

Foto: Torbjörn Gustafsson/Pressens Bild

Dag 5

Alltfler oroliga lämnar sina hem. Krisgrupper kallas in, kyrkan finns med. Röda Korset har ordnat tillfälliga uppsamlingsplatser. Hjälper till med lugnande och stödjande samtal. Tio kommuner bidrar nu med personal och materiel. Avspanat området med flygplan från FFK. Begränsningslinjerna ser ut att hålla!

Foto: Tobias Jön, Gustafsson/Presens Bild

Dag 6

Vindkantring och två nya hus i brand, varav en ladugård. Blå Stjärnan på plats. Fick ut djuren i tid! Utspisning dygnet runt. Allt klaffar med van personal. Klart besked i dag: inga personer saknas.

Dag 7

Röken fortfarande besvärande, men inga nya evakueringar. Tankvagnar och containerfordon körs av frivilliga från SKBR och FAK, vilket avlastar brandmännen. Sista omgången värnpliktiga med Hercules.

Dag 8

Det regnar! Risken för fortsatt spridning minskar. Kan frivilliga överta eftersläckning under vår ledning? Vad säger lagar och avtal?

Dag 10

Branden betraktades som släckt, men den fick flera efterspel, bland annat i kommunfullmäktige där frågor ställdes om beredskap och resurser.

Flera politiker var kritiska till att de frivilligas kompetens och utrustning inte utnyttjats i ännu större utsträckning än vad som blev fallet. Det visade sig i de fortsatta diskussionerna att kunskaperna om frivilligförsvarets villkor för deltagande genom avtal var genomgående dåliga. Tvärs över alla parti-

gränser bestämdes att en inventering av kommunens framtida behov skulle genomföras, och en plan för fredstida beredskap. För politikererna blev den dramatiska händelsen i skogen en väckarklocka.

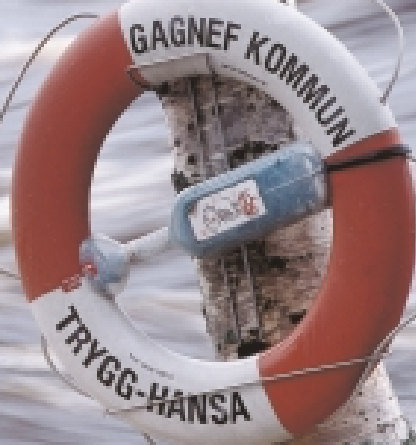

Foto: Berkt, Enevmasius/Presens Bild

Frivilliga utvecklar sin verksamhet

De frivilliga försvarsorganisationerna är öppna för nya uppdrag och kan anpassa sin verksamhet för att möta uppdragsgivarnas behov och önskemål.

ÖVER- SVÄMNING

Fas 1

Vårfloden blev kraftig det här året: vintern hade varit snörik och under vårmånaderna regnade det veckor i sträck. Hårda vindar gjorde att vattenståndet vid kusterna steg långt över normalnivåerna. Isproppar bildades i åar och älvar. I några fall måste ismassorna sprängas bort. Jordskred inträffade med uppdämda vattendrag som följd. Kraftverksdammar öppnades för att minska trycket i dammarna som hotades av sammanbrott.

Foto: Erik Skjerve/Pressen Bild

Fas 2

De kommunala räddningstjänsterna ställdes under länsstyrelsens befäl. Politiker och tjänstemän samverkade i en regional stab.

Transporter. Bussar, lastbilar, frontlastare och grävmaskiner via företag; ordinarie chaufförer förstärks av SKBR och FAK.

Evakuering. Uppsamlingsplatser i skolor, föreningslokaler eller församlingshem. Hemskyddet, Röda Korset och Lottorna engageras. Kommunala POSOM-grupper kallas in och kompletteras med frivilliga. Kan andra frivilligorganisationer medverka?

Omhändertagande. Kommunens socialtjänst, kyrkan och frivilliga. Viktigt med stöd till alla som har fått sina hem förstörda.

Samband. Försvarsmakten bygger länkförbindelser. Telenätet kan slås ut – åtminstone punktvis. FRO och FMCK till förfogande.

Information. Närradion, kompletterad med frivilliga, framför allt för att kontrollera att den allmänna informationen gått fram.

Foto: Lars Hedlund/Pressen Bild

Översvämningarna drabbade stora områden. Fyra hus sköjdes bort i en dalgång. En ladugård med tio kor och stort antal grisar rasade nedför en underminerad älvsluttning. Järnvägstrafiken stoppades på flera bansträckor på grund av rasrisk. På sträckor som omfattade hundratals meter hängde spåren fritt i luften.

Åtgärdslistan som upprättades omfattade bland annat följande punkter:

Flygspaning. Militära helikoptrar och lätta flygplan från FFK.

Trafikdirigering. FMCK biträder polisen med rekognosering och uppmärkning av ersättningsvägar.

Personaltillgång.

Ordinarie kommunala organisationer förstärks med frivilliga.

Djurlivräddning. Personal från Blå Stjärnan och SBK medverkar. Lokaler säkerställs för att ta hand om djur.

Veterinär på larmlista.

Fas 3

Dagarna gick och vattnet visade inga tendenser att sjunka undan. Det akuta läget varierade från timme till timme. Alla insåg att mycket arbete återstod när vattennivån slutligen hade sjunkit undan och den totala förödelsen kunde överblickas.

Redan tidigt noterades det stora personalbehovet i en operation som pågår dygnet runt. På politisk nivå bestämdes att frivilligorganisationerna skulle tillfrågas också i återställnings-

arbetet. Psykosocialt stöd och personlig information, liksom praktisk hjälp med transporter, reparationer och flygspaning visade sig nödvändigt långt efter att det akuta händelseförloppet var över.

Lokaltidningarnas insändarsidor gav stor plats åt kritiska röster och politikerna var tvungna att gå i svaromål.

Bristerna beskrevs på nyhetsplats i medierna. Följden därav blev att kommunala grupper under politisk ledning gjorde sårbarhetsanalyser. De enades om att resursförteckningar som innehåller både personella och materiella tillgångar måste vara lättillgängliga och tydliga – och hållas aktuella.

Insatserna under de första kritiska dygnen var inte tillräckligt kraftfulla, därom rådde politisk enighet. Det blev en av flera viktiga erfarenheter

Foto: Niklas Jönsson/Neerwind Teafoto

som sattes på pränt i pärmen med erfarenheter.

Slutfasen

Dagarna gick och vattnet visade inga tendenser att sjunka undan. Det akuta läget varierade från timme till timme.

Alla insåg att mycket arbete återstod när vattennivån slutligen hade sjunkit undan och den totala förödelsen kunde överblickas.

Foto: Rolf Carlsson/Pressens Bild

Tänk efter före!

Kommunen har ett ansvar för att klara många olika typer av händelser, från vardagsolyckor till katastrofer. Men att bygga en organisation som klarar även stora händelser är inte ekonomiskt möjligt. Kommunen behöver i sådana lägen förstärkningar, inte minst av personal.

De tio frågorna här nedan är tänkta att utgöra en grund för en dialog med de frivilliga försvarsorganisationerna. Diskutera gärna frågorna inom kommunen. Ställ dem till de frivilliga, och kom överens om hur ni skulle kunna samarbeta. Det kan bli värdefullt om något händer. Och glöm inte de "trevliga" händelserna.

Det är viktigt att klara ut frågorna medan tid finns. När katastrofen väl inträffar är det för sent.

- 1 Vilka kompetenser finns inom de frivilliga försvarsorganisationerna i Din kommun?
- 2 Hur stor är gruppen frivilliga inom kommunen?
- 3 Hur larmas den frivilliga personalen?
- 4 Hur snabbt kan den vara på plats? Och vilken utrustning har man?
- 5 Hur är denna frivilligresurs organiserad? Hur leds den?
- 6 Vilka åtgärder bör eller måste vidtas när frivilligresursen är samlad?
- 7 Hur kommunicerar de frivilliga med varandra och med räddningsledaren under insatsen?
- 8 Hur länge kan de frivilliga vara verksamma? Vilka begränsningar finns – vad kan de frivilliga inte göra?
- 9 Vilken roll spelar årstiden för uppgiftens lösande?
- 10 Hur samöva kommunens folk med de frivilliga?

De frivilligas förmåga och färdigheter

Här presenteras den kunskap och kompetens medlemmarna i de frivilliga totalförsvorsorganisationerna besitter. Alla kan naturligtvis inte allt, och varje organisation har en egen huvudinriktning, "profil". Flera uppdrag kan utföras av frivilliga från fler organisationer.

Det viktiga är inte vilken organisation som klarar en viss uppgift. Det som betyder något är att det finns många människor som frivilligt ställer upp och bidrar med sin speciella förmåga. Exakt vilka personer med viss kompetens som kan behövas i en situation, och vilka organisationer som engageras – det avgörs bäst från fall till fall.

Frivilligorganisationerna samarbetar med varandra, och gemensamt med kommunen, för att få fram lämplig personal för olika händelser.

Man ska heller inte glömma att de frivilliga har en hel del personliga kunskaper genom sitt yrke, sina intressen och egna erfarenheter.

Information

Information av alla slag.

Några exempel:

- Ta emot och vidarebefordra information, enligt instruktioner av t.ex. ledningsstab.
- Information till enskilda människor, som måste uppsökas personligen, t.ex. vid evakueringar.

- Information/anvisningar till grupper.
- Inhämta och framföra information till insatsledning; återkoppla till ansvariga.
- Upprätta informationsställen dit allmänheten kan vända sig.
- Information på främmande språk. Inom frivilligrörelsen finns åtskilliga språk representerade.

Samband

Upprätta och underhålla samband genom radio, tele, fax, datorer, mobitex.

- Systemtekniker med drift, underhåll av sambandsutrustning, registrering och bearbetning av signaler.
- Sambandstekniker med inriktning mot felsökning, reparation, komplettering av det vanliga telenätet.
- Stabs- och expeditionstjänst.
- Även sambandsservice vid större idrotts- och andra typer av evenemang.

Samband kan även upprättas eller skötas av mc-ordonnanser eller med flyg.

Viss utrustning ingår också i sambandstjänsterna.

Transporter

Förare, med behörighet att framföra följande fordon:

- Personbil, lätt lastbil, ambulans.
- Tung lastbil, med och utan släp, tankbil etc., inklusive förmåga att hantera last.

- Buss, av alla storlekar.
- Terrängfordon, bandvagn, snöskoter.
- Motorcykel (för lätta snabba person- och varutransporter – medicin, dokument m.m.).
- Lätt flygplan.

Förarna har också ett tekniskt kunnande vad gäller fordonen – de kan klara reparationer, visst underhåll m.m. Vidare finns erfarenheter av körningar utomlands. Som frivillig förare utbildas man även i trafiksäkerhetsfrågor.

Vägledning, övervakning m.m.

Sambands- och transportkompetensen kan också nyttjas för följande uppgifter:

- Ledning/dirigering över en stor yta – det kan gälla trafik/trafikledning, vägledning och rekognosering, t.ex. för insatsgrupper.
- Övervakning av kraftledning eller skogsbrandsbevakning, etc.
- Mörkerflygning, låg- och precisionsflygning.

Dessutom finns bevakningshundar för övervakning i olika sammanhang.

Krishantering, medmänskligt stöd

Redan vid mindre olyckor kan de direkt eller indirekt drabbade hamna i en mentalt svår- bemsästrad situation och behöver någon form av medmänskligt stöd. Med olyckans eller krisens omfattning tilltar sådana behov mycket snabbt. Åtskilliga av de frivilliga kan klara att vara medmänskliga, just genom att man som frivillig "bryr sig om" – gärna i samarbete med professionell

personal. Frivilligrörelsen utvecklar sin förmåga inom området efter senare års katastrofer där behovet uppmärksammas, och därmed bristen på lämplig personal. Exempel kan vara:

- Medmänskligt omhändertagande vid krissituationer där det många gånger räcker med att den drabbade har någon att tala med, få hjälp med information och med praktiska uppgifter.
- Hjälp till enskilda människor vid sådana situationer som innebär personliga påfrestningar, men som är "för små" för att samhället skall tas i anspråk. Hit hör också uppdrag som jourhavande medmänniska, hembesök och besök på institutioner, trygghetsringning, ledsagar-tjänst, stöd till anhöriga.

Omhändertagande, räddning, skydd, sjukvård

Vad gäller första hjälpen vid skador ingår den som ämne i flertalet organisationers grundutbildning av frivilliga.

Självskydd, omhändertagande, räddning m.m. är andra områden som vissa organisationer specialiserat sig på. Exempel:

- Distribution av mat och dryck, utspisning för både drabbade och insatspersonal, hjälp med filter, kläder, tak över huvudet, värme och annat omhändertagande även av evakuerade, flyktingar med flera.
- Första hjälpen vid katastrofer och olyckor av större och mindre slag (liksom andra åtgärder som måste vidtas vid en olycka).

- Sjukvård, kunskaper i räddningsarbete, medverkan i kommunalt befolkningsskydd.
- Stöd och hjälp inom närområdet, liksom utbildning av allmänheten i självskydd, hemskydd, överlevnad, första hjälpen m.m.
- Medverkan i eftersök av försvunna personer – med räddningshundar och med insatser av särskilt utbildad personal.

Omhändertagande av djur

Vid särskilda händelser, såsom bränder, översvämningar, elbortfall etc. behöver djur tas om hand.

- Ur djurskyddssynpunkt är det viktigt att djuren tas om hand av djurvan personal som kan hantera djuren i en stressad miljö.
- Lantbrukets djur har för den enskilde lantbrukaren dessutom ett stort ekonomiskt värde.
- I tätorter har husdjuren däremot en stor social funktion att fylla. Det krävs därför kunniga personer som förutom djurvana även har en social kompetens när de tar hand om djuren.

Provtagningar, indikering m.m.

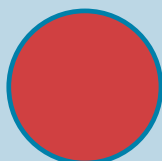
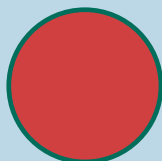
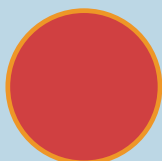
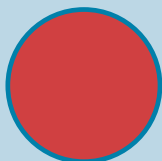
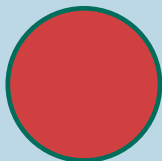
Provtagningar och indikeringsuppdrag av olika slag kan samordnas och utföras, under kort eller lång tid, och prover inlevereras till uppdragsgivare.

Denna förteckning över kompetenser anger inom vilka områden de frivilliga besitter kunskaper. Vad gäller konkret förmåga i den speciella situationen har endast exempel kunnat ges. I verkligheten är bredden, och "användbarheten", betydligt mer mångfacetterad.

Det finns också områden där många frivilliga, kanske de flesta, kan göra en insats, oavsett sin organisationstillhörighet och utöver sitt specialkunnande. Krishantering är nämnt ovan liksom information i många olika situationer. De flesta kan sägas ha en allmän kompetens när det gäller att ge hjälp och stöd till medmänniskor i ett utsatt läge.

Tillgängliga resurser inom den egna kommunen blir enklast känd genom en kontinuerlig kontakt med de frivilligas talesman inom kommunen. Slutligen bör poängteras att frivilligorganisationerna "följer med sin tid". Det innebär att man ständigt följer utvecklingen vad gäller teknik och metoder, uppdaterar utbildningar och omformar övningar efter tidens och situationens krav.

Några fakta

Överenskommelser

För fredstida insatser av olika slag, där medlemmar i frivilliga försvarsorganisationer medverkar, finns inga regler om avtal eller överenskommelser. En frivillig kan vara knuten till landets totalförsvaret genom ett avtal, men det gäller endast under höjd beredskap och krig. Det står alltså kommunen fritt att knyta till sig försvarsfrivilliga för insatser under fred. I vilken form detta görs är en fråga mellan kommunen och den frivillige, eller den organisation hon eller han är medlem i. I nästa kapitel ges ett par exempel, Sollentuna och Uppsala, som valt sinsemellan olika lösningar. De illustrerar möjligheterna att ge överenskommelsen den form och det innehåll som passar varje enskild kommun och dess frivilligrörelse bäst.

Försäkringsskydd

Den som i organiserad form står till förfogande för att rädda liv, egendom eller miljö bör ha tillgång till ett försäkringsskydd. Detta bör täcka såväl personskador som egendomsskador, och inte bara vid direkta hjälpinsatser, utan även under utbildning och övning för sådana insatser. Det är viktigt att försäkringsskyddet analyseras och klarläggs i förväg av de lokala parterna – d.v.s. redan innan utbildnings- och övningsverksamheten startar. Vem som svarar för vad måste klarläggas och bekräftas av de samverkande parterna gemensamt och dokumenteras så att uppgif-

terna är lätta att tillgå för alla berörda.

Om frivilliga tas i anspråk med stöd av räddningstjänstlagen är försäkringsfrågan löst. Men vid andra tillfällen, eller vid utbildning/övning, bör försäkringsskyddet lösas genom kommunen eller av frivilligorganisationen. Parterna kan även svara för olika delar av försäkringsskyddet. Det är t.ex. enkelt att utöka den vanliga försäkringen för anställda till att gälla även frivilliga under uppdrag för kommunen.

Ersättning, ledighet

När det gäller ersättning till de frivilliga är detta en fråga mellan kommunen och organisationerna. Några centrala direktiv finns inte. Om någon ersättning skall ges – eller ej – och i så fall när och hur stor kan skifta från kommun till kommun, beroende på lokala omständigheter, typ av uppgifter för de frivilliga, etc. De flesta frivilliga har ett yrkesarbete. Skall de kunna ställa upp under arbetstid behöver de naturligtvis veta att de kan lämna arbetsplatsen när kommunen behöver dem. Även detta ordnas bäst lokalt efter de omständigheter som råder. Den frivillige själv kan kontrollera med arbetsgivaren. Den lokala organisationen kan eventuellt göra det, och kanske även kommunen – det finns olika metoder. Erfarenheter talar för att arbetsgivarna i gemen ställer sig positiva. Och om en enskild frivillig inte kan delta vid varje tidpunkt kan någon annan rycka in.

Sollentuna

Sollentuna kommun skriver avtal med frivilliga för fredskris, beredskap och krig

Sollentuna kommun har en särskild överenskommelse med de lokala frivilliga försvarsorganisationerna vilken gäller åtagande för kommunal tjänst.

Frivilligorganisationerna ska kunna ställa utbildad personal till förfogande för att medverka till en ökad beredskap och uthållighet i viktiga samhällsfunktioner på kommunal nivå i fred, kris och krig. Ett lokalt FOS (Frivilliga Organisationernas Samarbetskommitté) har bildats för att öka samverkan mellan de olika frivilliga organisationerna i kommunen.

Åtagandet sker inom två huvudområden – avtal med enskilda medlemmar och allmänt omhändertagande.

Avtal med enskilda medlemmar

Enskilda medlemmar kan välja mellan att teckna avtal för att tjänstgöra vid enbart fredskris, eller för fredskris, beredskap och krig. Dessa medlemmar har en fakutbildning och rekryteras efter kompetens för att utföra särskilda uppgifter inom kommunen.

– Om telefonerna inte fungerar kan FRO hjälpa kommunledning och hemskydd med radiosamband, FAK kan ansvara för transportledning och förse vår transportcentral med extra förare vid behov. Detta gäller även Kvinnliga Bilkåren. Omhändertagande av djur vid exempelvis en evakuering sköts av Blå Stjärnan, säger Owe Ringdahl, beredskapssamordnare i Sollentuna kommun.

De som har avtal ska ha genomgått en utbildning i kommunens regi om hur kommunen verkar i fred, kris och krig och delta i övningar. På avtalet kan deras arbetsgivare skriva under om de är beredda att låta den frivillige frånvara från arbetet för att delta i en insats. Ersättning till de avtalsbundna utgår med motsvarande den enskildes sjukpenningklass.

Allmänt omhändertagande

Övriga medlemmar i organisationerna kan medverka i vad man kallar för "allmänt omhändertagande" av människor i nödsituationer och på olika sätt stärka de kommunala insatserna. Det kan handla om: - psykiskt och socialt om-

och

- händertagande,
- utrymning och evakuering,
  - kollektiv bespising,
  - utdelning av förnödenheter,
  - sjukvård,
  - omhändertagande av djur,
  - informationspridning/-inhämtning.

Ersättning för dessa frivilliga är en hundradel av gällande basbelopp per dag. Detta var i december 1999 ett belopp av 375 kronor per dag.

Försäkringar och kontaktytor

Kommunens olycks- och ansvarsförsäkringar gäller för de frivilliga vid utbildning, övning och insats.

Uppsala kommun: krisgrupper med frivilliga stödjer drabbade i kris

Frivilliga i Uppsala kommun är en resurs för den ordinarie verksamheten. Inga avtal skrivs, frivilligheten är det viktiga. Beredskapsersättningar utgår ej, däremot bekostar kommunen utbildning och övning av krisgrupperna.

Uppsala kommun har sedan 1994 fjorton krisgrupper (en grupp i varje kommunal).

För att komma i kontakt med frivilliga har kommunen larm-listor med kontaktpersoner inom respektive organisation dit de ringer och anmäler sitt behov av folk i olika situationer. Organisationen ser sedan till att skaffa fram denna extra resurs.

– Än så länge har Sollentuna kommun inte behövt nyttja sina frivilligresurser i ett skarpt läge, säger Owe Ringdahl. Men organisationen övas i anslutning till årliga övningar med fredskrisledningen för att klara ut rollfördelning och ansvar.

Uppsala

Dessa grupper har till uppgift att ge psykosocialt stöd vid akuta situationer när många människor berörs. Grupperna larmas av en särskild larm-grupp som består av personal från räddningstjänst och ambulanssjukvård.

Krisgrupperna bildades för att komplettera den operativa verksamheten. Det vanliga arbetssättet för räddning och ambulans är att man åker ut på larm, gör sin insats och åker tillbaka till brandstationen.

Den fysiskt oskadade människan glömdes bort och man tänkte inte på att hjälpa och stötta henne. När en klass från Kista var med om en fruktansvärd trafikolycka i Norge i början på 90-talet, förstod man att ett särskilt psykosocialt stöd behövdes.

– Vi bildade krisgrupper och i dag är det lika naturligt att ha krisgrupper som att ha räddningstjänst, säger Thomas Hall, beredskapssamordnare i Uppsala kommun.

När Estonia förläste i september 1994 fanns redan fjorton krisgrupper i Uppsala som direkt kunde ställa upp och hjälpa till.

Inga särskilda avtal

– Yrkena varierar på medlemmarna. Det viktigaste är att man är frivillig. Vi har inga särskilda avtal eller överenskommelser, berättar Thomas Hall.

Bland personerna finns läkare, präster/diakoner, socialarbetare, en flygkapten, lärare, assistenter, vårdpersonal och personal från frivilligrörelsen, till exempel Röda Korset, Hemskyddet, Lottorna, Hemvärnet.

– Den personliga lämpligheten är viktig, understryker Thomas Hall. Man ska kunna finnas till hands, lyssna och vara medmänniska i en krissitua-

tion. Om den drabbade skulle behöva långvarig hjälp blir det den "normala" sjukvårdens ansvar (till exempel psykiatri).

Ersättningar

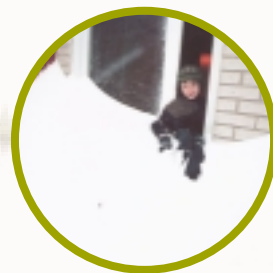
Inga beredskapsersättningar utgår. Vid larm ringer larmgruppen från en lista. Kan man ställa upp så gör man det. Det är legalt att säga nej.

Arbetsgivarna har givit sitt medgivande till att dessa personer får lämna sina arbeten vid larm utan att pengar dras från lönen. Om det blir larm på icke arbetstid, får respektive myndighet eller organisation betala ut eventuella ersättningar. Kommunen bekostar utbildning och övning av krisgrupperna.

Verkliga insatser

Totalt används krisgrupperna ca tio gånger per år. Varje krisgrupp har använts minst en gång sedan starten. Det har handlat om insatser såsom bussolycka, storbrand med evakuering av många människor, trafikolyckor med dödsfall samt övriga olyckor med dödlig utgång.

– För att hålla grupperna "vid liv" övningslarmas de ca fyra gånger per år. De larmas då vid olika tidpunkter på dygnet, säger Thomas Hall.

Välkommen att kontakta även den centrala frivilligorganisationen!

I första hand är det den lokala frivilligrörelsen kommunen önskar få kontakt med. Men om Du inte känner till vart man bäst vänder sig kan Du ringa något av de centrala kanslierna – vi hjälper Dig gärna att förmedla kontakten. Vill Du ställa någon fråga om innehållet i denna skrift, eller diskutera ett problem, så är Du lika välkommen att slå oss en signal. Besök gärna våra hemsidor – där finner Du en hel del information om de frivilliga försvarsorganisationerna.

	Tel	Hemsida
FAK Frivilliga Automobilkårens Riksförbund	08-788 76 92	www.fak.nu
FFK Frivilliga Flygkåren	0155-28 99 71	www.ffk.se
FMCK Frivilliga Motorcykelkårens Riksförbund	08-788 99 83	www.fmck.org
FRO Frivilliga Radioorganisationen	08-788 99 92	www.fro.se
SBK Svenska Brukshundklubben	08-556 811 00	www.brukshundklubben.se
SBS Svenska Blå Stjärnan	08-788 76 96	www.svenskablastjarnan.a.se
SCF Sveriges Civilförsvarsförbund	08-629 63 60	www.civil.se
SKBR Sveriges Kvinnliga Bilkårens Riksförbund	08-788 76 88	www.skbr.a.se
SLK Riksförbundet Sveriges lottakårer	08-788 99 95	www.lottorna.se
SRK Svenska Röda Korset	08-665 56 00	www.redcross.se

